

Я. РУСКОВА
С. ХЪРКОВ
С. РУСКОВ
Ю. БЛИЗНАКОВА

КНИГА за УЧИТЕЛЯ

МУЗИКА 10. клас

Я. Рускова
С. Хърков
С. Русков
Ю. Близнакова

- © Янна Павлова Рускова, Стефан Иванов Хърков, Стефан Панайотов Русков,
Юлиана Рачева Близнакова, *автори*, 2018
- © Деян Пламенов Балабанов, *графичен дизайн*, 2019
- © Петко Енчев Минчев, *корица*, 2019
- © „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД, *издател*, 2019
- ISBN 978-619-215-457-8

Възпроизвеждането на това издание или на отделни негови части под каквато и да е форма без изричното писмено съгласие на „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД е престъпление.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Увод.....	4
II. Концепция за учебен комплект по музика за 10. клас	5
III. Примерно годишно разпределение (изтеглете от ТУК)	
IV. Методически модели на различните видове уроци	12

I. УВОД

Уважаеми колеги,

Благодарим Ви, че избрахте нашия комплект по музика за 10. клас.

Екипът създаде един изключително съвременен учебник, с който завършва обучението по музика в общообразователното средно училище. В основата му са ДОС и учебната програма, актуалност и традиции в теоретичен и методически аспект, даващи възможности за свободно интерпретиране на заложените основни теми – не детайлно теоретизирани, а максимално достъпно представени, основаващи се на опита, креативността, ангажираността в пряка дейност на учениците. Сигурни сме, че предложеното от нас ще ви даде база за позитивни срещи и преживявания при работата за развитие и формиране на музикалната култура на десетокласниците, за разгръщане на техния цялостен компетентен и духовен облик.

В настоящата книга, както и в тези за предишните класове, ние предлагаме само основни насоки и идеи за интерпретиране на учебното съдържание. Посочените за всеки урок методи, насоки, основни опорни моменти предполагат вариативност от Ваша страна при конкретното му разгръщане.

Постарахме се да представим учебното съдържание по най-подходящия начин за възприятията на младите хора. Ето защо много бихме се радвали, ако Вашите ученици открият възможности за дискусии по проблемите на музикалното изкуство, ако дискутират от позициите на своите познания и нагласи да изпълняват и възприемат музика, ако заедно успеете да приложите творчески знанията, уменията и компетентностите, формирани в часовете по музика.

Комплектът по музика за 10. клас включва:

- учебник – книжно тяло;
- електронен учебник, други електронни ресурси;
- книга за учителя;
- CD – включва всички песни за пеене и инструменталните им съпроводи; музиката, предвидена за слушане в час.

Желаем Ви успешна работа и приятни изживявания!

От авторите

II. КОНЦЕПЦИЯ ЗА УЧЕБЕН КОМПЛЕКТ ПО МУЗИКА ЗА 10. КЛАС

Комплектът по музика за 10. клас напълно отговаря на държавните образователни стандарти, на програмата по музика. Съобразен е и с възрастовите особености на десетокласниците и приключването на първи гимназиален етап.

Основните акценти в работата предполагат развитие на музикалната култура на десетокласниците чрез *разширяване* на знанията за музиката, чрез осигуряване на нови музикални преживявания, като се разкрива по-богат и сложен живот на музикалното изкуство, чрез развитие и формиране на умения и компетентности за разбирането на същността му. Темите в програмата са ориентирани към *надграждане* на знания, умения и компетентности (ЗУК) при проследяване на явленията от музикалното изкуство – в миналото и днес: закономерности, видове, връзка с други изкуства, съвременни форми на живот, значение на съвременните информационни и дигитални средства и технологии, както и на индустрията, трансформациите на фолклора, претворяването му в композиторското творчество. Особен акцент във всички теми, заложен в програмата, е съвременността. Актуализират се ЗУК, свързани с вече познати моменти от живота на музикалното изкуство, но през призмата и на „днес“. Затова на всяка страница на учебника, като постоянен лейтмотив, се открива сегашното, актуалното в коментираните теми. Затова много често и при формулирането на конкретните теми в този учебник сме използвали „в миналото и днес“. Вече познати знания, натрупани умения и компетентности, свързани с учебен тематичен и музикален материал от предишни учебни класове, присъстват в насочващ, обобщен вариант, предполагащ разгръщане и чрез допълнителни нюанси, но задължително през призмата на съвремението ни. Такъв е замисълът и на учебната програма, но целенасочено търсената от нас интерпретация при всяка тема – традиции и нови времена.

Разширяването на ЗУК особено ярко се проявява при представяне и тълкуване на примери от живота на музиката в синтез с други изкуства. През целия цикъл на обучение в направление „Музика“ учениците се докосват до много такива образци. Сега вече свободно могат да обобщават, да сравняват, да анализират, да дебатираат, като се позовават на актуализирани ЗУК, както и на някои нови акценти от съвремението ни.

Друг важен момент в тълкуването и преследването на максимално адекватно изпълнение на учебната програма се открива в целенасочеността по отношение на възможностите на образци от българската музикална култура и на български музикални творци да представят ценностите и постиженията ни, а издирването, записването, претворяването им да даде поредните през годините начини и шанс за формиране на културна компетентност у учениците, която да ги изгради като постоянни верни ценители и вискателни слушатели.

Особено важно е и открояването на значението на възможностите на съвременните информационни и дигитални технологии като фактор в развитието на музикалното изкуство. Разширяването на тази тема се открива по отношение на

медийни и мултимедийни музикални форми и жанрове, на връзката им с музикалната индустрия. В някои от задачите насочваме и към използване от учениците на специализиран софтуер, чрез който те сами да създадат и представят проектни идеи по проблематика, свързана с темата.

При интерпретиране на темите целенасочено е необходимо отново да се обръща внимание на екипността като принцип за успешност в работата, съобразяване с мнението на другите, стимулиране на креативно поведение и интерес към начините за търсене, съхранение и разпространение на музикална информация.

Поради присъствието на екипността „традиции – съвременност“ в цялостната концепция и на учебната програма, и на нашия учебник две от подтемите от учебната програма не сме формулирали в отделен раздел. Още повече че темите според учебната програма не се представят в „задължителна последователност, а предполагат работата по тях да се преплита във всеки урок на принципа на спираловидното развитие на уменията, натрупване на представите и изграждане на понятията“.

Такъв е случаят с подтемата от учебната програма „Традиции и нови времена“. Така формулирана, тази подтема на глобалната „Музика и съвременни технологии“ е изключително многоаспектна, отнася се *до много явления от музикалния живот* в миналото и днес, до много моменти от създаването, съхраняването и разпространението на музика, на *разнообразен вид музика* (фолклор, популярна и т.н.). Разкриването на така формулираната тема се открива *в много моменти* от разгръщането на съдържанието на целия учебник, на всички теми, на предложенията за песенен репертоар, във формулираните задачи и форми на самостоятелна творческа и проектна дейност. В тази връзка *темата се преплита във всеки урок* на принципа на спираловидното развитие на знания, умения и отношения. Това са основни постановки в учебната програма, както и наш принцип за разработване на учебното съдържание. Проявите на традиционни и съвременни форми на синтез са свързани пряко с тази подтема от музикалното изкуство. Ето защо по различен начин се проследява развитието на техниката и технологиите, връзката им с традиционни и нови медийни форми на живот на музиката. Пример за това е традиционна форма за среща на музиката с нейната публика (концерт). Нови форми, свързани с музикалната индустрия, са представени на с. 24. Още примери в тази връзка могат да се посочат по отношение на традиционното производство на носители за записване на музика и нови модели за разпространение – с. 24 – 25 (историческият символ Tin Pan Alley и новите лейбъли...); всички страници с текстове и задачи, както и с песни, посветени на фолклора – наш и не само, с претворяването на традиционните му образци в миналото и днес – в многообразни измерения и примери (от П. Стайнов до огромния архив на БНР с фолклорна музика, с различен почерк и различна авторска намеса, до примерите на популярна музика като „Мелино“ на Б. Михайлов, „Девойко мари“ на Д. Атанасов); въпросите и задачите в темата за наблюдение (№ 3,4,5) и др. Подтемата „Съвременно продуциране на фолклора“ също се открива в много различни места в учебника. Продуцентството като същност и професия присъства в друга тема – за музикалната индустрия и участниците в нея (с. 24). Различните трансформации, начини на използване на фолклора, изпълнителските практики – традиционни и съвременни, институционалната и държавната грижа (читалища, ансамбли), нови частни инициативи и реализации, участието на медиите в съвременния жи-

вот на фолклора, медийни форми на присъствие в музикалния живот, фолклорът на световната сцена и т.н. *се интерпретират многократно на различни места* в учебника. Всички примери говорят за мисията на продуцирането и неговата роля за развитие и функциониране на изкуството, за многото и различни прояви и продукти, организирани, създадени, разпространени и финансирани по различен начин. Още примери в тази връзка се откриват в учебното съдържание за музикална индустрия, за медии и технологии, в темите за фолклора чрез визитки на различни ансамбли (с. 38, 39 и др.), в някои от въпросите и задачите от страници за контрол и диагностика (с. 43, 45), в песенните образци на различно претворяване на фолклора и т.н.

Учебникът за 10. клас е естествено продължение на заложените идеи, подходи, начин на изложение в комплектите ни за основната степен на образование и тези за гимназиалния етап (8. и 9. клас). Той е плод на нашите принципни позиции и схващания за спецификата на възрастта, особеностите на учебната програма, ограничения брой часове, характерните черти на изкуството музика и не на последно място – на дългогодишния ни професионален опит (научен, педагогически и творчески). Тези принципни постановки се проявяват при интерпретирането на програмните изисквания при структурирането и конкретното разработване на съдържанието на комплекта.

Като автори на учебниците от 1. до 10. клас създадохме и реализирахме една концепция, наложихме наш творчески стил на работа. Най-важното в нашите учебници е самата **музика** – тази, която ще звучи в часовете; тази, чрез която учениците ще навлизат в необятното изкуство музика; тази, чрез която учителите осъществяват целите и задачите на музикалното образование в общообразователното училище. Защото именно непосредственото общуване с музика дава възможност за развитие и формиране на музикална култура. И в 10. клас това не е по-различно. Нюансите произтичат от съдържанието на темите и същността на компетентностите като очаквани резултати, предложени в програмата.

В някои случаи предлагаме **за слушане** конкретна музика, в други – насочваме към определен вид или място, където тя звучи и може да се открие. А в други случаи въобще не уточняваме нищо, а просто посочваме, че може да направите избора по предпочитания на учениците. Във всички случаи обаче присъства *избор* – от определени заглавия, от място на присъствие, въобще – без параметри. Това не е случайно и е достатъчно ясно защо – за да има аргументиран избор, целенасочено търсене, многоаспектно, различен поглед, защита на предпочитания.

Песните, които ви предлагаме (и това е наш почерк и в 8. клас, и в 9. клас), не са обвързани на всяка цена с определена тема, с определен вид урок. Песните са свободно представени – на отделни страници, между различни теми. Свободни сте да ги претворявате с учениците според вашата преценка и инвенция – педагогическа и творческа. Но всъщност повечето от тях сме подбрали така, че пряко могат да се свързват с определена тема – например с претворяването на фолклора, с песенната проява на синтез с киното, с темите за музикална индустрия и медии и технологии, а всъщност с всички основни теми от учебната програма. В учебника са включени *20 песни* – разнообразни, ярки (и като послания, и като композиторско и изпълнителско присъствие), които се надяваме да кореспондират с разнообразни нагласи, желания, емоционални състояния на десетокласниците.

Още нещо, което напомняме отново: информационните технологии предлагат неизчерпаеми възможности за цялостно възприятие на музикалното изкуство в най-разнообразни форми – видео, мултимедия, анимация и т.н. Използването им в часовете, както и въвличането на учениците в търсене и създаване на подобни образци може да подпомогне процеса на възприемане и осмисляне ценностите на духовната култура. Много важно е да не пропускаме да дадем свобода на избор и възможност за включване и на друга музика по избор на учениците. Учебната програма препоръчва, дори изисква това да се случва в някои моменти. Важно е часът да е наситен с разнообразни примери за музикални творби, представящи богатия свят на музиката.

Познаването на световната музикална съкровищница, изразяването и отстояването на позиции по отношение на явленията в музикалната практика е същностен белег на музикална култура, която е основна цел на обучението по музика в българското училище. В тази връзка не бива да забравяме, че в музиката, в изкуството, в културата няма единно мнение, единно ценностно и оценъчно отношение по редица въпроси. Затова, както сме посочвали винаги, не ви предлагаме единно, алгоритмично разкриване на емоционално-образното съдържание на музикалните творби, на елементи на музикалната изразност, на подход при свързването на музикалните образци с нещо конкретно от темата. Важно е всички наблюдения, задачи, анализи да са обвързани със *звучаща музика*, а не само с теоретично представяне на текстове, свързани с разглежданата тематика. Нека да не забравяме, че музика може и просто да се послуша!

Друга водеща линия в концептуалното разработване на всички наши комплекти е свързана с провокирането и развиването на *мисленето* на учениците – необходимо на всеки, независимо от неговите възможности, предпочитания, стремежи. Само така и музиката като учебен предмет може да допринесе за цялостното развитие на индивида, за формирането на неговите ключови компетентности. В 10. клас специфичността на преобладаващата тематика изключително предполага и изисква силна, целенасочена, когнитивна, но и творческа мисловна дейност. От всичко казано дотук става ясно, че продължава изучаването на музикалното изкуство във връзка и с други процеси, с други сфери на обществения живот, с други изкуства и изучавани учебни предмети. Това помага за изграждането на цялостна и единна представа въобще за света у учениците, за разкриване на общи закономерности в историческото и съвременното развитие, за осъзнаване на процеси и явления, на творчество. Затова продължаваме да представяме ярки събития и процеси, личности, творци и артисти както в 8. и в 9. клас чрез *линия на времето*. Този начин на представяне подпомага цялостното разбиране за настъпилите във времето промени, а не само дава информация за факти и имена. Линията на времето е атрактивното дизайнерско решение за представяне на процеси и личности в различен времеви контекст. Тя не само онагледява, но провокира мислене. Дава възможност за формулиране на въпроси, за прилагане на различни форми на работа, самостоятелно или групово включване за разкриване, с различни средства, на определена тематика или музикални явления. Линията на времето и работата с нея е пример за междупредметна връзка, която помага за свързването на музикални процеси и явления с други от цялостната картина на света.

Необходимо е *формите и методите* на **оценяване** в 10. клас по музика да се съобразяват както с общите изисквания на МОН, така и със спецификата на музикалното изкуство, но и с изказаните ни до този момент принципни позиции. Необходим е *баланс* при отчитането на резултати от стандартни тестови форми на проверка и писмени работи, от установяването на желанието за музициране, участието в екипна проектна работа и стремеж за дейностна активна изява, от творческото отношение, положителното развитие. Убедени сме, че всеки от Вас ще прояви отговорност и креативност за провеждане на пълноценна оценъчна дейност, която мотивира, вкл. и за самооценка.

УЧЕБНИЯТ КОМПЛЕКТ

Учебникът по музика за 10. клас е съвременен учебник, изграден в логическа последователност, с необходимата ярка нагледност, атрактивност, интегративност.

Апаратът за ориентиране в учебника ясно насочва към структурата и същността на реализиране на целите и задачите на обучението по музика в 10. клас. Видовете уроци са открити ясно и това е продиктувано от изисквания за препоръчителен, конкретен брой на видовете уроци в програмата по музика.

Ясно се разграничават обособени рубрики и основни дейностни моменти за ученика.

Текстове, различни от основната урочна статия, са представени в *рубрики*, със съдържание и задачи в подкрепа на основната тема, улесняващи работата с учебника и даващи допълнителна информация за понятия и факти към основната тема.

- **Въпроси и задачи** – насочващи мисленето, отношението, дейността на ученика към основни моменти от тематиката.
- **Музикален калейдоскоп** – рубрика за допълнителна информация по темата, интересни любопитни факти и текстове, свързани с нея.
- **Музикална арена** – за игрови и състезателни задачи, организирани като групова или проектна работа.

АПАРАТ ЗА ОРИЕНТИРАНЕ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕ НА УЧЕБНИКА

Урок за нови знания Урок за упражнения Урок за наблюдение

Музика, медии, технологии Какво означава за музиката Какво означава за музиката Местата за отпочиване

Урок за преговор Урок за обобщение Урок за контрол

РУБРИКИ

- Музика за слушане
- Музика за пеене
- под лупа

Музикален калейдоскоп

МУЗИКАЛНА АРЕНА – игрови и състезателни задачи, групова и проектна работа

4

Учебникът е структуриран в *логична последователност*. В началото е обръщението към десетокласниците, запознаването с апарата за ориентирване, съдържанието на учебника. Съдържанието включва два формално разделени елемента: уроците за нови знания, за преговор, за обобщение, за диагностика, за наблюдения в извънучилищна обучаваща среда; песенния репертоар.

Съобразили сме се с процентното съотношение на видовете уроци и сме предложили следното разпределение:

Уроци за нови знания	НЗ	6 часа
Уроци за упражнение	У	6 часа
Уроци за преговор	П	2 часа
Уроци за обобщение	О	1 час
Уроци за наблюдение в извънучилищна среда	Н	1 час
Уроци за контрол и оценка	К	2 часа

Уроците за нови знания сме извели от програмата по музика – от формулираните в нея знания, умения, отношения, компетентности като очаквани резултати, от посочените нови понятия. В центъра на всеки урок за нови знания присъства *една основна тема*, която определя и наименованието му. Уроците за *упражнение* следват тези за нови знания. За тях сме предложили заглавия, които отразяват в различна степен и с различен подход тематиката за затвърдяването на основната проблематика. Лесно разпознаваеми са уроците за *преговор* и *обобщение* (съответно 2 и 1 бр.). Включват различен тип задачи – различно когнитивно ниво, изискващи различен тип мислене и проява на ЗУК. Обобщителният урок в края на срока сме организирали в различни таблици, даващи възможност за обобщаване на ЗУК. В страниците за *контрол*, предназначени за началото и края на срока, в който се изучава музика, традиционно за нашите учебници предлагаме вариант на осъществяване на оценъчна дейност ***Можем да се оценим сами***. Този подход дава възможност за активна, интересна, атрактивна форма на включване в оценъчна дейност – за самооценка, за отговорност, за творческо отношение. В последния урок за контрол в максимална степен сме се постарали да се обхванат всички нюанси и изисквания на учебната програма за очаквани резултати от обучението в края на класа.

За *наблюдение в извънучилищна среда* сме предвидили урок, свързан с посещение на фолклорен ансамбъл/състав. Страницата за този урок сме разположили в края на учебника. Възможно е да го реализирате в друго време, което ще съобразите вие независимо и от нашето конкретно предложение в годишното разпределение.

Традиционно насочваме работата в този тип уроци с примерни въпроси, които могат да са само основа за размисъл и доразвиване. Съдържанието на всеки урок от различен вид в учебника се разгръща според нашата интерпретация в конкретни, *разпознаваеми* основни дейностни посоки, намерили и своеобразно дизайнерско решение: знания за музиката и музикалното изкуство – в урочна статия или в „Музикален калейдоскоп“, в изведена информация в линия на времето, в изображения

и различен илюстративен материал; въпроси и задачи – различни по трудност, по начин на изпълнение, предразполагащи индивидуално или групово участие, изискващи различни усилия, различно внимание и концентрация, различен вид дейност за реализирането им, в едноименната рубрика или в „Музикална арена“; богат илюстративен материал – предразполагащ, допълващ, насочващ, визуализиращ, провокиращ различни мисловни процеси и дейностни моменти; музика за слушане – основа за разгръщането на часа. Вече аргументирахме разположението в учебника на песните, които ще изпеете с учениците по наше предложение – на отделни страници, необвързани с конкретна тема и урок. Как ще комбинирате нашите предложения, как ще организирате самото протичане на часа, зависи от вас и от вашите ученици. Целите и задачите за всеки час много детайлно, достатъчно подробно и категорично разкриващо същността на урока сме посочили в примерното годишно разпределение. Там сме предложили и примерна музика, от която може да изберете, както и примерното наше разпределение на песенния репертоар. А дали конкретният час ще започне със звучаща музика – със или без нейното коментиране, с атрактивно представяне на музикално явление или конкретен творец, със запознаване с нови жанрове, с разчитане и коментиране на предложеното от нас в линия на времето, с опорно тълкуване на урочния текст, с разглеждане и работа с изображенията, с представяне от учениците на предложен за изследователска работа проблем и т.н. – зависи от вас.

Работата с *линията на времето* продължава по предложените от нас опорни моменти още от 7. клас вариантно:

- *открояване на граници в историческото време*
- *велики личности, явления, несвързани пряко с музиката* (но понякога индиректно – да), даващи облика на времето; в този случай се търсят и актуализират знания от други предмети, провокират се изследвания, развиват се ключови компетентности, проявяват се творчески способности и умения;
- *личности, явления, конкретни творби, свързани с музикалното изкуство* – допълващи основните знания на страницата, представени в урочната статия.

Всеки обект от линия на времето, група от обекти, различни категории обекти могат да са основа за различни творчески по своята същност задачи – индивидуални, групови, екипни, проектни.

Много са възможностите, както вече аргументирахме, към които ви насочваме за работа със съвременни дигитални и информационни средства и източници – за търсене, обобщаване, представяне на информация, вкл. и аудио, свързана с изучаваното.

Електронният учебник включва вариант на книжния учебник, цялата музика от учебника (песни, инструментални съпроводи, музика за слушане), както и други ресурси: задачи – за наблюдение, анализи; за посочване на избираем/и отговор/и; за групиране, свързване или комбиниране; за дописване и допълване на информация; за активизиране на музикалната памет; допълнителна музика; допълнителна информация по темата.

CD в mp3 формат включва всички творби за слушане, песни за изпълнение и инструменталните им съпроводи.

IV. МЕТОДИЧЕСКИ МОДЕЛИ НА РАЗЛИЧНИТЕ ВИДОВЕ УРОЦИ

УРОК № 1: Какво знаем за музиката

Вид на урока: преговор

Цел на урока: Актуализиране на знания, умения и компетентности (ЗУК). Изява на музикалноизпълнителски, музикалноаналитични и познавателни способности.

Задачи на урока: Познаване на: направления в музикалното изкуство в края на XIX век, техни характерни белези, представители и музикални творби; поколения български композитори от XX век; основни характеристики на популярната музика.

Коментиране на имена на български артисти музиканти на световната сцена.

Интерпретиране на предпочитани песни.

Споделяне на предпочитания, защита на мнения по отношение на изпълнение на музикален репертоар.

Основен музикален материал:

- за пеене: песни по избор: от 9. клас; с. 6 – 7;
- за слушане: по избор.

Насоки за работа:

За начало на учебната година в часовете по музика ви предлагаме достатъчно и разнообразни песни – за онези техни послания (за любовта към родината, за силата на духа и вярата...), които предизвикват силни чувства и емоции, които съпътстват живота ни и които носят вдъхновение... Вие с вашите ученици най-добре ще прецените как и кога точно да ги използвате.

Предложените задачи на страниците за начален преговор актуализират основни понятия и знания от 9. клас. В изучаваната музика на XIX в. се налагат нови изразни средства, форми, композиционни похвати. На страниците за преговор учениците ще си припомнят важни понятия като *атоналност*, *додекафония*, *алеаторика*, *лайтмотив*.

Изпълнението на различните задачи за преговор обхваща и знанията за българското музикално творчество през XX в.; за български музиканти, прославили България по света. Тази нишка, като важна тема, ще продължи своето надграждане и в 10. клас, макар и през друга призма, затова е целесъобразно още в началото да насочим работата ни за формиране на отношение у учениците към онези творци, които допринасят за израстване на българската духовност.

Още един акцент в преговорните задачи е свързан с основните характеристики на популярната музика, с нейни направления и особености. Тази тема винаги предизвиква активно участие на учениците, затова чрез личните им предпочитания и отношение е възможно пълноценно разкриване на явления, т.е. трябва да използвате положителната нагласа за развитие и формиране на ЗУК, за постигане на активна интелигентна позиция.

УРОК № 2: Можем да се оценим сами

ВИД НА УРОКА: контрол и оценка

Цел на урока: Проява на основни знания за музиката, на музикални способности, на умения и компетентности.

Задачи на урока: Демонстриране на ЗУК по отношение на основните области на компетентност според учебната програма и ДОС, свързани с 9. клас. Оценка и самооценка на постигнатите резултати по определени критерии и показатели.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 6 – 7; от 9. клас;
- за слушане: по избор; музикални примери 1, 2, 3 (за последните задачи от страниците).

Насоки за работа:

Предложени са поредица от задачи в различна форма и с различна сложност за часа за контрол. Решаването им ще даде ясна представа за овладените знания и развити компетентности, свързани с музикалния материал, изучаван в 9. клас. Възможно е самооценяване при представяне от учителя на съответни показатели и критерии, а също и по предложение и аргументиране от страна на учениците. Основен момент в този подход е разбиране на същността на адекватната оценка/самооценка, на формиращата я ска̀ла. За целта предлагаме обсъждане в следните параметри: 1. Преценка на степен на трудност за всяка задача; 2. Определяне на брой точки за всяка задача; 3. Определяне на ска̀ла за оценяване – брой точки/оценка. Предлагаме примерна стъпка: $\approx 1/3$ от точките до следващата граница – среден 3; $\approx 50\%$ до следващата граница – добър 4; $\approx 70\%$ до следващата граница – мн. добър 5; $\approx 85\%$ и нагоре – отличен 6).

Въпросите касаят знанията за представителите на изучаваните в 9. клас направления импресионизъм, експресионизъм, неокласицизъм. Освен характерните белези на художествената изразност въпросите отчитат и знанията за ярките представители на епохата – композитори, поети, художници и техните творби.

Втората група въпроси и задачи се отнасят до познаването на българските композитори и съотнасянето им към поколението, към което принадлежат.

В ползрението на задачите са и знанията за глобално и локално изкуство, отличителни черти на поп, рок, джаз и уърлд музиката.

Последните задачи с прозвучаване на музика се осъществяват по посочените ориентири – на конкретни творби, на такива по избор, според определен критерий (изпълнител, жанр). Конкретните примери за музика по посочените параметри може да изберете както вие, така и самите ученици – чрез поставена за тях такава задача (да открият, да съхранят на подходящ носител, да обработят предварително чрез подходящ софтуер – да създадат откъси, компилации и т.н.

Е-ресурс

В е-ресурса ви предлагаме работни листи за разпечатване – вариант на тези две страници от учебника, за използване за индивидуална форма за оценяване.

Е-задачите включват: разпознаване на композитори от портрет; интерактивни варианти на задачи от страниците – за допълване на изречения, за свързване на композитори с техни творби, за първи български музикални институции, за представители в направленията поп, рок, джаз.

УРОК № 3: Музиката в синтез с други изкуства

Вид на урока: нови знания

Цел на урока: Познаване, разбиране, коментирание на проявления на синтез на музиката с други изкуства – литература, визуални изкуства, танц; телевизия, кино; със съвременни дигитални технологии – от историческа гледна точка, както и като съвременни образци.

Задачи на урока: Характеризиране на спецификата на музикалното изкуство във връзка с други изкуства. Посочване и разпознаване на примери на музика, свързана със синтез на изкуствата. Коментирание на действието и последователността на музикалноизразни средства в различни музикални творби, резултат от синтез.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 6 – 7, 12 – 13;
- за слушане: по избор от *Хорал* – Й. С. Бах; *По пътя*, из *Хубавата мелничарка* – Франц Шуберт, Вилхелм Мюлер; *Я помню чудное мгновение* – Михаил Глинка, И. С. Пушкин; хорал *Свят празник* – Оливие Месиен; симфонична поема *Чиракът на магьосника* – Пол Дюка; *Балада* – Фредерик Шопен; *Елегия* – Жул Масне; елегия от албум *Розета* – Вангелис; *Дон Кихот* – Рихард Щраус; *Прометей (Поема на огъня)* – Александър Скрябин; *Божественото начало* – мултимедийна оратория импресия, Симо Лазаров.

Насоки за работа:

Основен акцент в този урок е връзката на музиката с други изкуства, основана на синтез. Важни са следните опорни моменти: исторически дискурс (чрез използване на ЗУК за вече познати явления от различни музикални епохи) и съвремие, разнообразни примери/жанрове за връзката *музика – литература* (вокална музика, кантатно-ораториална музика, музикалносценична музика, програмна музика, съвременни проявления – цирк, телевизия, кино...), музика и съвременни технологии. За всеки вид синтез и жанр предлагаме конкретна музика за слушане и коментирание, както и допълнителна информация в рубриката „Музикален калейдоскоп“.

Важно е учениците да разберат и установят взаимодействието между отделните изкуства от лични наблюдения, да го открият в характерните за дадена епоха музикални форми и практики, обединяващи изразните средства на различни изкуства. Основа за това е разпознаването и разграничаването (благодарение на вече натрупани ЗУК) на характерни изразни средства и специалното пространство на извявата им – литературата и поезията чрез словото, изобразителното изкуство с цветове, нюанси и изображения, скулптурата с извявани форми, музиката с разнообразни съчетания на тонове в мелодия и др. Всяко изкуство изразява емоции, чувства, вълнения, присъщи на човека, чрез своя специфичен език. И ако за първобитния свят е характерно синкретичното изкуство, то в развитието му и в съвременното ни синтезът между изкуствата е различно ново творческо явление. В урока са предложени различни примери, подкрепящи темата, но учителят, по своя преценка, може да използва и други художествени образци, съобразно интересите и компетентностите на своите ученици.

Наблюдаването и коментирането на партньорството на различни изкуства в една конкретна музикална творба е условие за успешност при изграждане на те-

мата. Важно е аргументирано, въз основа на *конкретни музикални примери* да се дискутира за проявленията на формите на синтез. Разширяването на ЗУК на училищата е и в посока на нови жанрове – елегия, балада, романс и др. (разкрити в рубриката „Под лупа“).

Друг аспект в темата е осъзнаването на това партньорство като динамично, в непрекъснато развитие и промяна. Доказателство за това са и съвременните жанрове и форми, появили се през годините, вкл. и в резултат от развитието на съвременни технологии. Необходимо е да се обърне внимание и на вариетето (с подкрепа на класическия пример на „Мулен руж“ и снимката в учебника), на киното, на днешни примери на синтез (С. Лазаров например).

В подкрепа на темата в рубриката *Музикален калейдоскоп* се представят факти и примери за коментарираното взаимодействие:

- Рихард Вагнер (1813 – 1883) използва понятието *Gesamtkunstwerk* (универсално изкуство);
- *Хубавата мелничарка* е цикъл от песни, създаден от Шуберт през 1823 г. по стихове на Вилхелм Мюлер. Вокалният цикъл съдържа 20 песни, като всяка от песните има програмен характер и заглавие. Написани са за баритон и пиано, сюжетната линия разказва за млад мелничар, търсец щастието си и любовта.
- *Я помню чудное мгновенье* от М. Глинка е на основата на стихотворението на А. С. Пушкин. Руският композитор Глинка пише много романси по негови стихотворения. *Я помню чудное мгновенье* е един от бисерите в руската вокална музика, в който се сливат genialността на поет и композитор. Това е творба, в която на особена висота са издига красотата на човешките чувства.
- Поемата на Йохан Волфганг фон Гьоте *Чиракът на магьосника (1797 г.)* е претворена от френския композитор Пол Дюка в 10-минутна симфония. Поемата на Гьоте е съставена от 14 куплета, в които самият чирак разказва как успява да направи наученото от своя учител и е на път да стори много поражения. Чиракът заповядва на стара метла да се увие с парцали, да ѝ пораснат глава и две ръце, да вземе кофа и да му приготви вана. Живата метла пълни не само ваната, но и всяка купа и чаша. Чиракът е забравил с коя магическа дума да я накара да спре и става страшно наводнение. Той взема брадва и я разсича на две, в резултат на което се получават две метли. За щастие магьосникът се връща и всичко си отива на мястото. Особена популярност от творбата има жизнерадостният „Марш на метлите“.

Линията на времето актуализира и допълва знания за явления и факти, но в контекста на темата за синтез на изкуствата и включва: първи балет, първа опера, първа оперета, първи български балет, първи мюзикъл, първи български мюзикъл; първи български мюзикъл; първи български мюзикъл върху национална класическа основа, първи български филм мюзикъл; композитори на предложената музика.

Задачите, освен традиционната си функция, допълват ЗУК на училищата; използват се междупредметни връзки, развиват се ключови компетентности.

Примери за романси по текстове на български поети (задача 2) са: „Докле е младост“ – П. П. Славейков, „Заточеници“ – П. Яворов, „Спи градът“ – Д. Дебелянов, „Горчиво кафе“ – Х. Смирненски.

Елегичността в едноименната творба на Вангелис се постига чрез непретенциозната красота на мелодията, лееща се замислено, на места дори – печално, чрез използването само на струнни инструменти и много малко медни духови, чрез бавно темпо...

Търсенето на информация по зададени параметри (за филма „Фантазия“, задача 3) ще разкрие, че в пълнометражния анимационен филм на „Дисни“ (1940 г., с нов вариант от 2000 г.) се вдъхва живот на образи под въздействието на звучаща класическа музика, изпълнена от Филадельфийския симфоничен оркестър с диригент Леополд Стоковски. Сюжетът се развива на фона на музика из следните 9 музикални произведения: *Токата и fuga в ре минор* – Й. С. Бах, Сюита от балета *Лешникотрошачката* – П. И. Чайковски, *Чиракът на магьосника* – П. Дюка, *Пролетно тайнство* – И. Стравински, Симфония № 6 *Пасторална* – Л. ван Бетовен, *Танц на часовете* из оп. *Джоконда* – А. Понкиели, *Нощ на голия връх* – М. Мусоргски, *Аве Мария* – Фр. Шуберт, *Лунна светлина* – Кл. Дебюси. От всички тези творби единствено първата на Й. С. Бах и тази на Дебюси (макар да има индиректна връзка...) не се свързват директно с темата за синтез на изкуствата. Интересен е фактът, че Бетовен в своята 6. симфония използва конкретна програма за всяка от частите: Пробуждане на радостни чувства от пристигането на село, Сцена при ручей, Весел сбор на селяните, Гръмотевична буря, Песента на овчаря. Ден на благодарност след бурята.

Задача 3 актуализира слушана и коментирана програмна музика от предишни години: *Фантастична симфония* Е. Берлиоз, *Прелюдии* – Ф. Лист, *Картини от една изложба* – М. Мусоргски, *Пер Гинт* – Е. Григ, и др.

Е-ресурс

Задача 1: Близка емоционалност на картини със звучаща музика – учениците най-вероятно ще посочат всички торби, но по-важно е да се обосноват – т.е. да свържат образността в музиката и тази в картините през призмата на личните си впечатления, усещане; да вербализират породените настроения, усетения характер.

Задача 2: Чрез препратка към външен ресурс (видео от флашмоб) учениците откриват присъствието на танц, музика, песен от недалечно минало в нов вариант – флашмоб, ремикс/вариант на откъс от „Звукът на музиката“ – американо-австрийски музикален филм, екранизиран мюзикъл, 1965 г., с пет награди „Оскар“.

Ресурс 3: Дава информация за съвременни песни по текстове на П. Яворов, в изпълнение на Г. Христов, К. Тодорова, Л. Иванова, „Юлангело“.

Ресурс 4: Предоставя лист за индивидуален проект: Музиката във филмовото изкуство. Споделяне на лични впечатления и предпочитания в листа от 10 примера за това.

Задача 5: Изисква се използване на знания за новите музикални жанрове от предишен час, но и свързването им с конкретна картина, с нейното послание.

Задача 6: Предоставят се два варианта на сценична интерпретация на *Поема на огъня* от Скрябин. Целта е да се види и усети връзката на музиката със светлинната партитура, изисквана от автора, при претворяване на образа на светлината и огъня.

УРОК № 4 : Още за музиката и другите изкуства

Вид на урока: упражнение

Цел на урока: Обогащаване на знанията за музиката в синтез с други изкуства. Усъвършенстване на умения за анализиране и коментиране на музикални явления, на музикална творба по определени признаци.

Задачи на урока: Обясняване на понятия, термини, свързани със синтез на музиката с други изкуства. Осъзнаване на връзки и взаимовлияния в изкуствата. Определяне и осмисляне на функцията на музиката в различни синтетични форми. Разбиране на ролята на съвременните технологии за функционирането на музиката в синтез с изкуствата. Защитаване и/или реализиране на проект, свързан със синтетични и мултимедийни форми на музиката. Коментиране на присъствието на музиката в творби на визуалните изкуства.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор с. 6 – 7, с. 12 – 13;
- за слушане: Из *Фантастична симфония* – Е. Берлиоз; *Лакримоза* из *Реквием* – В. А. Моцарт; Валс от музиката към драмата *Маскарад* – А. Хачатурян; *Свещена пролет* – Игор Стравински, от мултфилма „Фантазия“; *You’ll Never Walk Alone* от *Звукът на музиката* – Р. Роджърс, О. Хамърщайн

Насоки за работа:

Акцентът на този час е осъзнаването и коментирането на понятия, свързани със синтеза в изкуствата – колаж, саундтрак, поппури, както и откриването на друга връзка – влиянието на музиката върху творчеството на художници и скулптори. Затвърждават се ЗУК, свързани с музика и светлина, движение, театрална сцена, кино, телевизия, съвременни технологии.

Някои от предложените творби за слушане, анализ, коментар вече са познати на учениците (работили по нашите учебници – *Фантастична симфония*). Спираловидният принцип на развитие и формиране на ЗУК изисква именно актуализирането им, но в контекста на темата, особеностите на връзката на музиката с други изкуства, в случая – литературата. Затова и допълнителната информация в „Музикален калейдоскоп“, въпросите в „Музикална арена“ надграждат ЗУК, провокират интерес, мотивират активност. Така се надяваме да няма ученици, които да не могат да посочат музика във връзка с темата, да разпознават някои творби и творци. Аудиалният и когнитивният опит се развиват и чрез новите до този момент произведения, но за които става въпрос и на предишните две страници – директно или чрез очертаване на връзки музика – литература.

Творбата на Берлиоз е първата програмна симфония в историята на музиката. Берлиоз е на 26 години, когато я създава и сам пише текста на програмата към всяка част – подробен разказ на сюжета. *Млад музикант с болезнена чувствителност и пламенно въображение е измъчван от любовни терзания. Съзира жена, която въплъщава неговите мечти за идеалното създание. Образът на тази жена се свързва с една мелодия, която непрекъснато го съпровожда като фикс идея. Тя се появява във всички части на симфонията. Подлежи на вариации според емоционалните състояния на героя. Изразява радост, ярост, ревност, религиозен унес.* Това е началото на програмата, която обрисова съдържанието на цялата симфония. *Фантастична симфония* има 5 части:

1. *Мечтания. Страсти*
2. *Бал*
3. *Сцена в полето*
4. *Шествие към ешафода*
5. *Сън в нощта на Сабат*

Добре е учениците да познават красивата тема, изпълнена с нежния и същевременно плътен тембър на кларинет – „Темата на любимата“, от първа част „Мечти“, където композиторът разкрива несподелената и невъзможна любов на главния герой. В останалите части на творбата чрез контрастни по характер теми и богати и разнообразни тембри на симфоничния оркестър Берлиоз внушава, че мечтата на неговия герой е неосъществима. Така симфонията се свързва с идеите на романтизма.

Лакримоза от Моцарт е пример за синтез, основан на музика и каноничен латински текст. Това е част от неговия *Реквием* (заупокойна меса) – една от най-известните и важни творби в творчеството на композитора.

Валсът на Хачатурян е брилянтен пример за ярка музика към драма, в случая – към *Маскарад* на М. Ю. Лермонтов. Главният герой в драмата е с бунтарски дух, силна воля. Но живеейки във висше общество, имайки високо обществено положение, напразно се стреми да придобие независимост и свобода. Той живее според законите на това общество и опитвайки да защити честта си, заслепен от ревност и себелюбие, убива жена си. Първоначално музиката на Хачатурян е именно към театрална постановка (1941 г.), впоследствие той създава оркестрова сюита. Едва през 1982 г., след смъртта на композитора, негов ученик създава партитура за балет, използвайки тази музика към драмата, както и друга негова музика.

Свещена пролет (Пролетно тайнство) на Стравински е балет, премиерата на който през 1913 г. в Париж предизвиква сензация, публиката е шокирана, в залата възникват безредици. Хореографията не е класическа, поставя началото на нова епоха. Либретото Стравински пише заедно с Николай Ръорих – руски художник. Целта на двамата е да възплътят в музика и танц мистични ритуали на древните славяни. Във филма „Фантазия“ музиката от балета илюстрира историята на еволюцията на живота на Земята, от неговото възникване до смъртта на динозаврите в пустинята Гоби. В тази част от филма се появяват доисторически животни – тирозавър рекс, стегозавър, трицератопс, апатозавър и др.

Въпросите и задачите в „Музикална арена“ предполагат обобщаване на ЗУК, свързани с темата. За да могат да се обхванат в по-голяма степен, препоръчваме предварителното им възлагане за интерактивно представяне – от отделни ученици/групи от ученици. Много от тях са в основата и на предложените проектни теми на страница 16.

Е-ресурс

Задача 1 проверява разбирането, правилното тълкуване на колаж в изкуството. Задача 2 изисква свързване на *Арлезианката* на А. Доде с музиката на Дж. Бизе, *Маскарад* на Лермонтов – с А. Хачатурян, *Сън в лятна нощ* на Шекспир – с Ф. Менделсон Бартолди. Задача 3 проверява знания за саундтрак. Ресурс 4 показва красиви музикални инструменти – образци на изкуството: орган, клавиесин, бузуки, уд, банданеон; музей на музикалните инструменти в Барселона. Ресурс 5 разказва за новия вариант на филма *Фантазия*. Ресурс 6 предлага шаблон за допълване с картини и музика: „Танцът и музиката в живопистта на Е. Дега“.

УРОК № 5: Музика, медии, технологии

Вид на урока: нови знания

Цел на урока: Познаване на специфични форми на връзката на музиката с медии и технологии – в миналото и днес.

Задачи на урока: Разбиране, осъзнаване на значението на дигиталните технологии за развитието на медийното изкуство в различни жанрове и форми на проявление, свързани с музика.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 12 – 13, с. 22 – 23;
- за слушане: по избор от радио, телевизия, интернет.

Насоки за работа:

Темата на пръв поглед е позната на учениците. Изучавали са проблемни нейни въпроси още в прогимназиалния етап на образование (медии и видове медии, развитие на технологиите и значението им за развитието на музиката...). Близка е до тях, тъй като те са поколение, което непрекъснато е в интернет пространството, включително и там, където имат участие различни медии. Надграждането е с нови понятия (саунд, джингъл, спот, медийно изкуство, музикално шоу), които също за част от учениците могат да се окажат познати, но и по отношение на търсене, обобщаване, коментиране на информация и явления по темата (музика и реклама, саунд арт, бъдеще на технологиите в развитието на музиката...). Затова не сме предложили и конкретна музика. Това е поле за абсолютно ученическо предлагане, следствие от търсене, което може да насочите в определените медийни видове – радио, телевизия, както и интернет.

Важен момент, отразен в учебната програма и изискващ съвременност и актуалност, е възможността за използване на подходящи програмни продукти, софтуер, приложения, чрез които се създава, съхранява, разпространява музика. И ако е трудно осъществимо да се реализира ремикс например, реално възможно е да се създадат колажи от звучащи в медиите джингли и спотове, а защо не и от авторски такива. Учениците познават безплатни софтуерни продукти за аудио монтажно редактиране (Audacity), други приложения могат да им се предложат (Caustic) и затова е напълно осъществима творческата последна задача на с. 19. Освен това е мотивираща, носеща ангажираност и дава възможност за проява на ЗУК дори от немотивирани ученици.

Линия на времето предлага обобщен исторически и същностен поглед върху постиженията на техниката и технологиите, свързани с музика, върху различните форми на музикално присъствие в телевизията и интернет пространството.

Е-ресурс

Задача 1 проверява познаването на нови понятия от страниците – джингъл, спот, саунд. Задача 2 изисква разбиране на явления, свързани с медиите и музиката, чрез посочване на верен или неверен отговор. Допълнителни ресурси представят началото на звукозаписа и звукоизпространението – фонографът на Едисон.

УРОК № 6: Музика и...

Вид на урока: упражнение

Цел на урока: Разпознаване на различни прояви на връзката на музиката с медии и технологии.

Задачи на урока: Коментирание на проявенията на музиката като медиен продукт. Дискутиране значението на медиите за развитието на музикалното изкуство днес – в различни форми, жанрове. Изразяване на лично мнение, защита на позиции по отношение на предпочитания. Проява на толерантност към чуждо мнение. Защитаване/създаване на предложения за участието на музика в медийни форми – реклама, радио предаване и др.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 12 – 13, 22 – 23;
- за слушане: по избор – от България и от света; от реалити формати, токшоу, хит класации, видео канали, радио и телевизия, интернет.

Насоки за работа:

Продължава работата за разбиране и разпознаване на различни форми на участие на музиката в медиите – телевизия, радио, реклама, интернет. Кратките допълващи текстове по тези основни пунктове дават възможност за коментари, дискусии, изразяване на лично мнение. Към това трябва да се стремим. Демонстрирането на отношение и на творчески ЗУК са възможни при представянето на избрана музика по определените параметри, както и при решаване на задачите в „Музикална арена“.

Някои примери за музика в реклама: *Танц на часовете* от балета *Джоконда* от А. Понкиели – сирене; *Валс* от Хачатурян от *Сюита № 2* – напитки.

Е-ресурс

При задача 1 основни понятия от коментираната тема се поставят в посочени две категории – информиране, забавление (реклама, джингъл, спот; игра, филм, токшоу, риалити формат). Допълнителен ресурс (видео канал на млад поп певец) насочва към актуална форма на разпространение на музика.

УРОК № 7: Музикалната индустрия

Вид на урока: нови знания

Цел на урока: Проследяване и разбиране на функционирането на музикалната индустрия. Разбиране на основните механизми за съществуването и реализирането на музикален продукт днес.

Задачи на урока: Формиране на представа за музикалната индустрия като понятие и същност. Познаване на водещите фактори и дейности, потребни за създаването на един музикален продукт. Осъзнаване на значението на технологичното развитие за налагането и развитието на музикалния бизнес. Коментирание на същността (в миналото и днес, по света и в България) на музикалната индустрия – търсене, намиране, създаване, продуциране, менажиране и промотиране на музика. Групови практически задачи за интерактивна работа.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 22 – 23, с. 40 – 41
- за слушане: музика по избор – от старите ленти, от съвремението; от хитпарад – в миналото и от днес; от различни стилове и жанрове.

Насоки за работа:

Важен аспект в този урок е формирането на представа за съвременното функциониране на музикалното изкуство в контекста на пазарни икономически същности. За целта се изяснява понятието индустрия и оттам – музикална индустрия; учениците осмислят как днес музикалната *индустрия* е свързана с правилата на икономиката. Какви са стъпките, които трябва да измине един музикален продукт, за да стигне до публиката и да я завладее. Приложената схема на страницата има целта да илюстрира конкретни взаимозависими елементи. В тази графика ясно е видима обвързаността между отделните понятия, създаващи и определящи функционирането на музикалната индустрия. В цялата верига важен елемент е музикалният живот, подхранван и определян от музикалната култура на потребителите в конкретните икономически условия в национален, европейски и световен план.

В урока намира място формирането на представа за създаването на различни музикални продукти, които учениците „консумират“ в готов вид – слушат по радио, гледат в телевизионни предавания или интернет, купуват от търговската мрежа или онлайн. Често това е забавление, без да си даваме сметка за дългия път от създаването, от нотния лист до потребителя.

Важен е акцентът за влиянието на изобретяването на звукозаписа, навлизането на технологиите, изобретенията и икономиката за непрекъснатото развитие и възможности за музикалната индустрия. Знанията за възникването на звукозаписните компании или музикални лейбъли в исторически план подпомага осмислянето на целия процес и същност на музикалната индустрия.

В резултат от практическа задача учениците могат да направят таблица, схема или презентация за участниците в музикалната индустрия, каква е последователността на отделните етапи в реализацията на един музикален продукт на пазара. Полезно би било проследяването на конкретен любим изпълнител и неговата музикална кариера.

Какво е необходимо да се направи, за да се популяризира и наложи най-новият хит на един изпълнител на музикалния пазар? Това би могло да бъде задача за групова работа. Интересно би било, ако групите получат задача за различни в стилово отношение изпълнители.

Е-ресурс

Решаването на задача 1 изисква знания за лейбъл. Задача 2 дава възможност за опознаване на Tin Pan Alley. Ресурс 1 носи информация за топ 10 на: китаристи, рок групи, джаз певци; изисква познаване на представители, споделяне на източник за информация, причини за запомняне. Следващите три ресурса са носители на информация за музикалната индустрия, джаза, рок музиката, поп музиката.

УРОК № 8: Още за музикалната индустрия

Вид на урока: упражнение

Цел на урока: Познаване на примери за съвременно претворяване на образци на популярна музика със средствата на музикалната индустрия и технологиите. Познаване на музикални творци, постигнали успехи – у нас, по света.

Задачи на урока: Участие в дискусия за примери на значението на музикалната индустрия за развитието на музиката, за формирането на музикален вкус и музикална култура. Коментирание по определени показатели на определена музика. Аргументиране на позиция. Познаване/владееене на начини и средства за реализиране чрез съвременни технологии на варианти на песни – кавърверсия, ремикс, машъп и др.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 22 – 23, с. 40 – 41
- за слушане: варианти на Blue Suede Shoes, I Will Always Love You, All Along the Watchtower, *Една девойка ме попита*, Jiguli и др. по избор.

Насоки за работа:

В този час продължава коментирането на развитието на музиката през призмата и на музикалната индустрия: важни фактори за успех на музикална творба, творец – самата музика, индивидуалността на твореца, маркетинг. Примерът за групи с най-продавани албуми дава възможност за изразяване на мнения, за конкретни анализи и размисли в посоката на урока. Освен това се анализират понятия, свързани с успешния живот на музика и творци от популярната музика – мейнстрийм, ремикс, кавър версия, машъп.

Препоръчваме задачите от „Музикална арена“ да се изпълнят в дискусийна среда, във формат на дебати, с разделяне на подходящи групи.

Музиката (песни за изпълнение и др. за слушане) дава ярка представа за функционирането на популярната музика в контекста на темата. Могат да се използват и други примери – по предложение на учениците.

Благоприятно въздействие и резултат ще носят опити за лично претворяване на *варианти* на музика по избор – според възможностите и желанието на учениците, като ремикс, кавър версия, защо не и машъп...

Е-ресурс

Три задачи насочват към затвърдяване на същността на новите понятия. Седем допълнителни ресурса са в подкрепа на съдържанието на двете страници в учебника.

УРОК № 9: Фолклорът в композиторското творчество

Вид на урока: нови знания

Цел на урока: Разбиране на използването, интегрирането и претворяването на фолклора в композиторското творчество.

Задачи на урока: Определяне и коментирание на различно участие на фолклора в българското композиторско творчество – при композитори от различни поколения. Познаване и аргументиране на различни проявления на фолклора в конкретни примери. Анализирание в музикално произведение на съответни изразни средства, на връзката им с фолклора.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 32-33;
- за слушане: по избор – Трета част от *Симфония № 103* – Й. Хайдн; *Унгарски танц* – Йоханес Брамс; Симфонична поема *Финландия* – Ян Сибелиус; Кънтри музика; *Рапсодия Вардар* – П. Владигеров; *Из Тракийски танци* – П. Стайнов; *Из Картини от България* – Васил Казанджиев.

Насоки за работа:

Песните на с. 32-33 са в пряка връзка с темата. Дават различен поглед върху използването на фолклора в съвременния песенен жанр – директно използване и звучене, съвременна интерпретация на изпълнение, съвременен аранжимент, индиректно присъствие.

Основният поглед към темата е заложен в първия абзац на урочната статия: и композиторите, и артистите, претворяващи неизчерпаемия фолклор, са тези, благодарение на които старият фолклор (и нашият, и световният) се е придвижил от миналото до настоящето, ще продължи да се разпространява и в бъдещето. През всички години на съприкосновение на учениците с музикалния ни фолклор тази тема е основна, сега е различен обобщаващият момент, който я надгражда – как композиторите, представители на различни времена, го използват, интегрират и претворяват в своето творчество. Затова предлагаме различните му проявления при творчеството на учениците – представители на различни поколения, разбира се и с ярки музикални творби, а не само с обяснения за това. И нещо друго: не само в българското творчество, а и в образци от световната класика. Менуеът като произхождащ от народното творчество, но надминал далеч фолклорното, преминавайки и в дворците, в творчеството на много композитора, вкл. и като част на класическия сонатно-симфоничен цикъл е в основата на трета част от симфония на Й. Хайдн. Унгарските танци на Й. Брамс са категоричен пример за специфичността на унгарския фолклор и бързия стремителен полет в музиката на чардаша. Последната част от симфоничната поема на Сибелиус *Финландия* се счита за неофициален химн на страната. А българските творби са категорично разпознаваеми и носещи различен облик на фолклорното. Най-ярко и близо до фолклора ни звучи вторият дял на рапсодия „Вардар“ (хороводни мотиви). Всички основни теми от всички части на „Тракийски танци“ на П. Стайнов имат пряка мелодична и метроритмична връзка с народното ни музикално творчество. *Селска песен* на В. Казанджиев носи по-скоро духа на народнопесенното ни творчество – широта, многообразие на тежки и/или светли настроения, които са резултат от живота на българина и т.н. Представлява един своеобразен канон, в който звучи популярната песен „Полегнала е Тодора“. Няма да е пълна картината на тази тема, ако не обърнем отново внимание и на връзката на фолклора с поп музиката (в случая – кънтри музика).

Примерите в линия на времето са изключително емблематични за връзката на българското композиторско творчество (в многообразие от жанрове) с народното ни творчество.

Задача 1 провокира актуализиране на учено в 8. и 9. клас. Възможни примери са (по един представител): Ф. Шуберт, Камий Сен-Санс, Дж. Верди, Фр. Шопен, А. Дворжак, Ф. Лист, Е. Григ, Н. Римски-Корсаков. Задача 2 свързваме с проверка, но и с възможност за проява на ЗУК на творческо ниво – представяне в хронологичен вид, в творческа интерпретация на линия на времето на представителите на композиторите ни класици и на тези, творили след 50-те години на миналия век. За

целта могат да се използват с. 39 от учебника за 8. клас, с. 18-19 от 9. клас, с. 42-45 от 7. клас и др. А още по-добре е да се използват съвременни информационни източници... Нотните примери в следващата задача са (по реда на представянето им) от *Унгарски танц* на Брамс, Трета част от Симфония № 103 на Хайн, Рапсодия „Вардар“ на П. Владигеров. По отношение на последната задача: само три от всички унгарски танци (цикъл от 21 бр.) на Брамс са с авторски мелодии, всички останали (вкл. № 5) са взимани от автора от фолклора, като тази в № 5 носи духа на бързия, шеметен полет на бързата част на чардаша, с накъсан синкопиран ритъм, смяна на динамични плоскости; менуеът като трета част на симфонията на Хайдн е в тривременен метрум, с грациозен, плавен, сдържан характер; след тържественото химново звучене в началото, във *Вардар* звучат народни хороходни мелодии, навързани на принципа на колената – в бързо темпо, с характерни триолови ходове в мелодията, с ефект на „натрисане“ в определени моменти...

Е-ресурс

Задача 1 проверява познаването на същността на понятието фолклор. В Задача 2 се свързват различни видове претворяване на музикален фолклор с творчеството на различните поколения български композитори. Задача 3 и Задача 4 актуализират заглавия на произведения и имена на композитори, свързани с темата.

УРОК № 10: Музикални размисли за фолклора и творчеството на композиторите

ВИД НА УРОКА: упражнение

Цел на урока: Осъзнаване на значението на фолклора в творчеството на различни български и други композитори.

Задачи на урока: Познаване, разпознаване по определени признаци на първи български композитори, композитори класици и композитори от втората половина на ХХ век; на различни творби, основани по различен начин върху български музикален фолклор. Създаване/защитаване на идеен проект за представяне на ярко присъствие на музикален фолклор в творчеството на български композитори.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 32 – 33;
- за слушане: по избор – Токата из *Сюита за пиано* – В. Стоянов; Из *Българска токата* – Д. Ненов, В. Казанджиев ; Из *Партита* – Й. С. Бах; Из *Шехерезада* – Н. Римски Корсаков; Из *Княз Игор* – А. Бородин.

Насоки за работа:

Този урок продължава интерпретирането на темата от предишния, свързана с разнообразното творчество, основано на търсенето на националния ни музикален стил от композиторите. Разширява се аудиалния опит на учениците чрез още емблематични творби в контекста на фолклора и композиторското творчество. Двете творби на В. Стоянов и на Д. Ненов се съчетават в балетен спектакъл – пример за продължаването на търсенето на пътища за нов живот на вечния ни фолклор. И в световните образци се откриват многопосочни връзки на фолклор и творчество. Затова и по тази линия се надграждат впечатления, ЗУК. Алемана и Шакона, като части от Партита на Бах, са претворени старинни танци, с вероятен нароен про-

изход – немски и испански. Основната тема на „Шехерезада“ носи източния колорит, дух, имитация на източни музикални инструменти и характерни мелодически ходове. Това е и пример за въплъщаването на чужди фолклорни интонации и особености, т.е. много композитори използват и чужд фолклор в произведенията си, интерпретирайки го. От *Княз Игор* на Бородин ви предлагаме знаменателния хор и откъс от полонецките танци – носещи категоричен руски дух, с опора в руския фолклор, дали основа за многобройни претворявания и до днес.

Предложените от нас визитки на първите ни професионални композитори с акцент върху присъствието на фолклора в творчеството им е основа за проектна работа – изработване на подобни и за другите поколения наши композитори. Друг нюанс в този час може да даде творческа работа с използване на информационни и дигитални музикални технологии – изработване на колажи, представяне на танци, на различни интерпретации на творби и т.н. Важно е учениците да бъдат въввлечени именно в такава творческа дейност, която е мотивираща, даваща възможност за многостранна изява на ЗУК. А разположеното на двете страници от нас съдържание само подпомага, насочва в тези различни линии на варианти за работа.

УРОК № 11 – 12: Традиционна българска музика – в миналото и днес

Вид на урока: нови знания

Цел на урока: Разбиране на различни прояви на традиционната българска музика – в миналото и днес.

Задачи на урока: Познаване, коментиране на различни видове български песенен фолклор. Осъзнаване на начини на претворяване на предмодерния ни фолклор днес, на форми и прояви в съвременното ни. Разбиране на значението на музикалната индустрия за развитие на традиционната ни музика. Анализиране, разпознаване на творби, основани на съвременно претворяване на музикалния ни фолклор – обработки, авторска музика.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 32 – 33;
- за слушане: по избор (на ученици и учител).

Насоки за работа:

С традиционния ни фолклор учениците са се срещали многократно на страниците на учебниците по музика още от 1. клас – и с много музика, и с конкретни теоретични нюанси. Затова е условно определянето на тези два часа като за нови знания. Новото е по отношение на обобщаването в три раздела на различни класификация на най-многобройната част от народното ни творчество – песенното. Друга насока са диалектните прояви на традиционния ни фолклор, подробно разглеждани в 5. и 6. клас. С музика, търсена нарочно по определени показатели от учениците, ще подкрепите тези тематични нюанси на темата. Своеобразен емоционален колорит, но не само, носят специално подбраните картини на български художници, както и прекрасните думи на Б. Геронтиев. А ако подобни интерпретации направят и учениците, ще бъде най-добре...

Предложените теми за мултимедийно представяне на фолклора всъщност са обвързани с различните видове песни – обреден календар, митичност, ежедневие,

любов и т.н. Ако съумеете да съберете различния ученически поглед през призмата на различните тематики в песенния ни фолклор, ще се получи много пъстър, различно представен, обогатен с индивидуалността на всеки ученик прочит на иначе достатъчно експлоатираната тема...

Линия на времето приковава вниманието върху онези представители на научната и творческа музикална мисъл, които са се погрижили през вековете и годините музикалният ни фолклор да се намери, запише, запази, проучи, обясни. А този поглед и познаването на тази страна от живота на традиционния фолклор е белег за интелигентност, духовност...

Вторият час от представяне на темата е посветен на разкриване на различните нови форми на проявление на стария ни фолклор, превръщането му от предмодерен в модерен: обработки, хармонизации, аранжирани; навлизане на/в поп и рок музиката; създаване на нова авторска музика на основата на фолклорното звучене; прояви във World music; използване на ненародни инструменти. Нов момент в темата е и представянето на друг пласт от фолклора – градски. Важен нюанс е и открояване на значението на ансамблите за народна музика за развитието и съхраняването на фолклора. Линия на времето е в подкрепа именно на това и е мост към следващото упражнение.

УРОК № 13: Още за музикалния ни фолклор

Вид на урока: упражнение

Цел на урока: Разбиране на същността и значението на фолклорните ансамбли.

Задачи на урока: Коментиране на формите и проявите на фолклора днес в репертоара на фолклорните ансамбли. Представяне на ансамбъл/състав по избор. Защитаване на позиция, аргументиране на предпочитания.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 32 – 33;
- за слушане: по избор – от репертоара на различни ансамбли.

Насоки за работа:

Представените визитки на четири от нашите фолклорни ансамбли са основа за формиране и потвърждаване на отношение към разнообразните съвременни форми на претворяване на фолклора от този вид формации – обработки, авторска музика, съвременни форми (със съвременни технологии, синтез, медийно представяне). Ангажирането на учениците към представяне на местни формации, имащи отношение към съхраняването и развитието на фолклора, е благодатна основа за разгръщане на ЗУК, на творчески потенциал. Споделянето на впечатления, на предпочитания от лични срещи с такива състави, допринася многоаспектно за развитието и формирането на значими качества у учениците. Освен това ще ви помогне и за формиране на актуална, адекватна, многостранно детерминирана оценка на учениците...

УРОК № 14: Музикална фолклорна памет

Вид на урока: упражнение

Цел на урока: Разбиране на значението на музикалната индустрия за развитие на традиционната ни музика.

Задачи на урока: Разбиране и оценяване на съвременни форми на проявление на фолклора. Анализирани на примери за претворяването на фолклора в популярната музика, в джаза.

Основен музикален материал:

- за пеене: по избор от с. 32 – 33;
- за слушане: *Хоп-троп* – Атанас Бояджиев; *Еньовден* – Щурците; *Дилмано, дилберо*; *На брега на тихата Марица* – Емил Димитров; *Блус в 10* – джаз квартет „Фокус 65“; Из репертоара на група Jazzanitzа; Из репертоара на формация „OAUTHENTIC“.

Насоки за работа:

Заглавието на темата е с многоаспектно значение: препраща към връзката на развитието на фолклора с музикалната индустрия, говори за значението на познанието за неговия дълъг живот, за нашето отношение към него и запазването му като най-съкровен израз на любовта ни към вечното, стойностното.

Този час надгражда ЗУК на учениците – във връзка с живота на фолклора, с претворяването му в образци на поп и рок музиката, в джаза, в съвременни примери, които го отнасят към World music, в симбиоза и с фолклора на съседни държави (и съществуването на спорни направления). Целта е максимално да се обхванат възможни връзки, отношения, да се тълкуват, да се дебатира, да се защитават позиции и предпочитания, които работят в полза на цялостното израстване на учениците.

Задачата за присъствието на фолклора в различни рубрики и предавания на медии ще покаже например „Иде нашенската музика“ по БНТ, видео канал Бинар на БНР в youtube, Надпяване – класация на БНР, седмична класация „Фолклорна палитра“ на радио Сигнал, и мн. др. Хор „Еструна“ е пример за присъствието на наши фолклорни съвременни състави на международната сцена, отличени с престижни награди, в случая – латино Грами през 2018 г. Проектите му с Арканхел са нови интерпретации на традиционни песни от България и Испания. Песните са по текстове на Федерико Гарсия Лорка и Исидро Муньос, преплетени с традиционни текстове и музика от българския фолклор като *Лале ли си, зюмбюл ли си, Снощи съм минал, кузум Еленке*. Ръководителят на хора Георги Петков е автор на вокалните аранжimenti на хора.

УРОК № 15: На гости на фолклорен ансамбъл/състав

Вид на урока: наблюдение

Цел и задачи на урока: Обогатяване на представите за функционирането и дейността на фолклорен ансамбъл/състав.

Съвсем естествено поредицата от уроци, свързани с фолклора, преливат в следващото наблюдение, което ще организирате според възможностите, с които разполагате. Но какъвто и да е съставът, който ще е в основата му, важно е да се усети за пореден път основната цел на такива формации – *събиране, запазване и популяризиране на уникалното българско фолклорно наследство*. А обединяващ фактор е любовта, почитта, разбирането на отговорността за неговото съществуване и за бъдещите поколения.

ОТГОВОРИ НА НЯКОИ ЗАДАЧИ И НАСОКИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО ИМ В УРОЦИТЕ ЗА ПРЕГОВОР, ОБОБЩЕНИЕ И КОНТРОЛ

Страница 42

Задача 1

Верен отговор – № 2

Задача 2

Жанровете, по реда на предложените определения, са: романс, балада, серенада, елегия.

Задача – дописване на изречение за същност на колаж

В музиката е техника на композиране посредством използване на фрагменти от вече създадени музикални творби – чужди или собствени на композитора.

Потпури, микс, сюита от песни, машъп – днес всички се създават с помощта на дигиталните технологии.

Задача – композитори и техни музикални творби, свързани с театрални заглавия „Сън в лятна нощ“, У. Шекспир – концертна увертюра, Ф. Менделсон-Бартолди „Арлезианката“, А. Доде – оп. „Кармен“, Ж. Бизе „Маскарад“, М. Лермонтов – музика към театрална постановка (по-късно – балет, създаден по музика на автора), А. Хачатурян

И трите отговора за саундтрак са верни.

Страница 43

И двете възможности са верни по отношение на медии.

Джей Лено, Опра Уинфри, Лари Кинг, Тодор Колев и Слави Трифонов са водещи на шоу програми.

Кои фактори учениците *приемат* по отношение на създаването на успешен музикален продукт? Явно акцентът е не дали са верни (всички са в номенклатурата на възможностите за успешната индустрия), а по-скоро в коментирането им, в защитаването на позиции, вкл. и отрицателни. Следващият въпрос пък изисква евентуалното им степенуване, отново според виждането на учениците, а и чрез споменаването на всички възможни участници в музикалната индустрия и открояването на специфичното им място в нея (съдържат се в следващия въпрос).

Задача – по реда на представянето им: ремикс, машъп, кавър версия, мейнстрийм

Свързване на имена, творби, нотни примери

Петко Стайнов – *Тракийски танци (Ръченица)* – нотен пример № 2

Панчо Владигеров – рапсодия *Вардар* – нотен пример № 1

Веселин Стоянов – *Хороводно* – нотен пример № 4

Марин Големинов – *Нестинарка* – нотен пример № 3

Страница 44

Задача 1

Не отговарят на условието балет, увертюра, симфония.

Задача 2

Живопис, скулптура – участват в сценографията (последната дума от задачата) на всички видове музикалносценични творби (а самата сценография е синтетично изкуство – включва елементи от архитектура, приложно-декоративни изкуства, живопис, графика, скулптура, костюми, осветление и др.)

Танц и хореография – в основата на определени жанрове като балет и съвременните му варианти, включват се в опера, оперета, мюзикъл, музикална приказка, вариете, шоу, пантомима и др.

Театър – в основата на *либретото* на всички музикалносценични творби, като изиграване на сценарии или истории пред публика, съчетание на реч, жест, мимика, звук, зрелище и т.н.

Задача 3

Опера, балет

Прилики: сцена, театър, музика, оркестър, сценография, танци; разлики: вокално изкуство, танцово изкуство като основни за съответния жанр

Опера, мюзикъл

Прилики: вокално музикалнотеатрално изкуство; разлика: липсата или обратно – присъствието, на разговорни моменти, съвременни изразни средства – интонации, популярна музика, джаз, съпровод, вид оркестър

Балет, оперета

Прилики: музикалносценични жанрове; разлики – танцово изкуство, вокално изкуство

Задача 4

За допълването на изреченията да се използва вторият абзац на с. 18.

Задача 5

Отговорът естествено е „забавните жанрове“. По-важно е тази задача да се използва за обосноваване на това „дялово“ участие на музиката и на значението ѝ във всички посочени целеви групи на телевизията.

Страница 45

Задача 1

Примери за всяка категория в таблицата:

Рок музика – рок радиа и телевизии

Спорт – радиостанции и телевизии с преобладаваща спортна тематика

Българска музика – радиостанции и телевизии, излъчващи българска музика

Новини – новинарски медии

Задача 2

Възможно е да изискате посочване до 1, 3... отговора; да формирате група, която да обобщи всички отговори, и да изведете приоритетните според учениците в класа. Друг вариант може да превърне задачата в дебати – за значението на посочените елементи, за и против...

Задача 3

Народна, национална са липсващите думи в текста.

Задача за видове народни песни

По реда на появяване в таблицата: 1. календарно-обредни, на хоро, седянка, на нивата и др.; 2. епически, лирически, лиро-епически; 3. любовни, семейно-битови, хумористични, епически и др.

Задача за свързване на термин с определение

Фолклорен ансамбъл – отговор 3

Партитура – отговор 1

Традиционна музика – отговор 2

Страница 46

Първите пет задачи изискват, освен знания според изискванията (композитори и творби, аранжори и др.), споделяне и на лични предпочитания.

Допълненията на изреченията се основават на с. 14 – 17, с. 18 – 19.

Страница 47

Задачите с прослушване на музика

Подборът на музиката в музикалните примери оставяме на вас – учителите, защото знаете какво от многобройните ни предложения сте слушали или пък сте избрали според темата и предпочитанията на учениците.

Нотните примери са от: 1. *Шехерезада* – Н. Римски-Корсаков; 2. *Пайдушко хоро* – П. Стайнов (из *Тракийски танци*); 3. из оп. *Княз Игор* – А. Бородин.

доц. д-р *Янна Павлова Рускова*
проф. д. изк. *Стефан Иванов Хърков,*
доц. д-р *Стефан Панайотов Русков*
Юлиана Рачева Близнакова

**КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ
ПО МУЗИКА
за 10. клас**

Редактор *Елена Томова*
Графичен дизайн *Деян Балабанов*
Корица *Петко Минчев*
Технически редактор *Мариана Веселинова*
Предпечатна подготовка *Светослав Чолев*
Коректор *Румяна Стефанова*

Българска. Издание първо, 2019
Формат 70×100/16

Издател „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД
1574 София, ул. „Никола Тесла“ № 5, BSR 2, ет. 4
тел.: 02/80 61 343
e-mail: ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg

ISBN 978-619-215-457-8

ISBN 9786192154578

9 786192 154578

Klett